

Bakonyi István

A veszteség és a diadal elviselése

(Szentmártoni János: *Szomjúság*, Magyar Napló Kiadó, 2016)

„– Csak a tested volt mellettem, ám a lelked távol járt. És úgy látszik, engem nem férjhez, hanem csak órákáshoz adtak feleségül.” Így, ezzel a *Prológussal*, egy szanszkrit kézirat nyomán megmaradt ősi, hindu mese szövegrészletével kezdődik Szentmártoni János első kisregénye, számtalan sikeres verseskötet után. Van itt is persze líraiság, az idézett szövegben épp úgy, mint a *Szomjúság* egészében. Mondhatnánk, hogy ez két oldalról is természetes, hiszen a mű egyik főalakja is költő.

S ahogy a kötetet gondozó Bíró Gergely is megjegyzi a fűlszövegben: „Szentmártoni Jánosban akkor is lakozott egy elbeszélő, amikor még csak verseket írt...” Így igaz, tehát fordítva sincs másképp. S tegyük hozzá: a prózaíróra igencsak jellemző a belső lélekfolyamatok elemzése, lélektani pontossága. Ha egy mondattal kéne a történetre utalnunk, akkor azt mondhatnánk, hogy nem másról szól, mint egy házasság válságáról és fölbomlásáról. S miként tudjuk, ebben nincs semmi újdonság, hiszen a *Bováryné*, a *Nóra* vagy éppen az *Iszony* is e köré épül. Azokban a nagy művekben is ott a lélektani elemzés (talán leginkább a Németh László-regényben), ám azokban a hagyományosnak nevezhető cselekménynek fontosabb a szerepe, mint itt.

Szerkezetileg is rendkívül egyéni írónk eljárása. A hindu szöveggel nem ér véget a prolókus, ugyanis utána arról olvashatunk, hogyan keletkezett a *Szomjúság*. A költő felesége elment az idős író-újságíróhoz azzal a kéréssel, hogy a mellékelt dokumentumok segítségével írja meg az ő történetüket, egyben abban bízván, hogy így majd visszakapja férjét. A meglehetősen szokatlan kérést az író teljesíti. De nemcsak a prolókusban esik szó erről, hanem közben a regény vonulatát időnként megszakítja ez a kerettörténet. Tulajdonképpen a regény megszületésének története, helyenként már-már regény(csíra) a regényben. Mindkét esetben érzékeljük a költő kezenyomát, a lírikusét, aki a belső, lélektani folyamatok „mérnöke”, s aki ugyanakkor fordultatos, élvezetes történetet mesél el. A feleség és a férj válságos történetét, két szemszögből, eltérően pl. Németh László *Iszonyának* eljárásától, ahol Kárász Nelli szemszögéből látunk mindent.

Az is a mű szerkezeti sajátosságaihoz tartozik, hogy egymáshoz kapcsolódó novellafüzéreknek is láthatjuk a különböző részleteket. Önálló részleteknek, amelyek persze szervesen épülnek egymásra. Miként egy jól szerkesztett verseskötetben a lírai művek egymás utánja. S az is érdekes, hogy a főszereplők névtelenek. Fiú és lány, férj és feleség. Ez nem a jelentéktelenség jele, hanem sokkal inkább az általános jelenség, a típusok felmutatását szolgálja. Ahogyan a fény megjelenésétől a teljes válságig elérkezünk. „A fényel mintha zene is érkezett volna, s utólag megesküdtök rá, hogy a napporban virágszirmok is lebegtek súlytalan, mint Éva körül a Teremtés hajnalán.” Vagy ugyancsak *Az alku* című részben: „Így ért össze fény és árnyék. Lett egyikből a másik. Benne ekkor kezdődött el a történetük.” A történet persze meghatározott térben és időben játszódik, ám erénye, hogy bárhol és bármikor megtörténhet. (Erre utal a *Prológus* ősi epizódja is.)

Vagy azt is mondhatjuk, hogy a Lány akár a hajdani görög asszonyokra is emlékeztet. Aki persze „Nem fog Pénélopé szövőszékéhez ülni, inkább maga is útra kel.” Az emlékek és a jelen egymásba ölelkező pillanatai, egymás erősítő elemei igencsak fontosak itt. Mint ahogy a címbe emelt szomjúság-motívum is. A szomjúság a boldogságra, a szerelemre, a feloldozásra vonatkozik, vagy éppen arra, amit várunk a másik embertől. Vulgárisan persze a fizikai értelemben vett szomjra is gondolhatunk, hiszen a regény költőfigurája iszik rendesen... És motívumnak is fölfoghatók bizonyos fejezetcímek: *Tévedés*, *Készülődés*, *Alámerülés*, *Törés*, *Újjászületés*. E fogalmak és szavak jól tükrözik a két ember történetének különböző állomásait. A kapcsolat megromlásának számos oka van. Szerepet játszik benne a nő zavaros múltja, a férfi sok hajdani kicsapongása, szeszámora. Szentmártoni János jól érzékelteti az okokat az időbeli ugrálásokkal, a vissza-visszatérő mozzanatok felidézésével. A szomjúság oltásának stációival. Hasonlóképpen a férfi, a költő önelemzéseivel, a saját sorsával és gyarlóságaival szembenézni tudó ember jelzéseivel. Egy erre vonatkozó fontos részlet: „Amíg meg nem szólalnak benned a versek. Mert aztán maradék erőddel kezdesz mindent átpakolni, áttolni, átpasszírozni beléjük... És megpillantod a hajnalt.”

A huszadik században oly sok művet hozó tudatregény hatásai is fölfedezhetők a *Szomjúság*ban. Ízig-vérig modern próza. Az idő haladtával hőseink egyre inkább megismerik egymást és önmagukat. Közben előkerül a szülők sorsa és története is. Van ebben is folytonosság, hiszen a nemzedékek mintegy egymásnak adják a válság jeleit. Az eltűnő, eltávozott apák rejtelmait. A nagy társadalmi változások részesei és áldozatai ők – sugallja a mű. Közben

persze a *Prológus* folytatása itt-ott megszakítja a sztorit, és egy másik sztori, az író lép elő. *A kiadóban* című rész akár egy egyfelvonásos színházi játék is lehetne. Az öreg író és a fiatal kiadóvezető dialógusában két nemzedék vált gondolatokat, csap össze. Érzékeljük ezáltal az irodalmi érték és a világ értéktelenedésének összetevőit.

Hasonlóan érdekesek azok a részletek, amelyekben a hetven fölötti író és a regény hősnője különös és titokzatos viszonyáról olvashatunk. Mindezek szerves részei a műnek, a különböző részek egymást erősítik. Az írói objektivitás kevésbé lesz meghatározó, az író résztvevője lesz a cselekménynek.

Így, együtt válik fontos művé a *Szomjúság*, amelyben a veszteség és a diadal elviselését állítja a középpontba Szentmártoni János.

(Búvópatak, 2017. március)